

"לא ידעתיך"

**מכתב מאת הירש לייב (המכונה גם צבי - אריה), אחיה של רחל,
המתגורר בארה"ב, לרחל ושושקה אמם בפלונסק**

Mr. H. Nelkin, 47 Coor St. Brooklyn N.Y

יום ו' כ"ו אדר 23 במרץ 1906

אמי היקרה, אחותי האהובה!

רחל אחותי, את האמת אגלה לפניך וזה הוא: לא ידעתיך. אל תבהלי מפני המבטא החריף הזה. איך רק אפשרי להיות כי אח בל ידע את אחותו היחידה? איך זה אפשרי כי שני אנשים ישבו ביחד חמש-עשרה או שבע-עשרה שנה, ואיש בל ידע את טיבו של השני?

אבל ראי והביטי, האמת כן היא. אל תחשבי כי לא השארת עלי רושם, כי לא ידעתי את מראיך. הנה בהחילי לערוך מכתבי אליך, הנה תמונתך הנחמדת עומדת לפני, וכל קווי פניך ובניית גוון הנם כמו שהיו, אינני מוצא בהם שום שינוי קל. אבל בהביטי במכתביך אשר קבלנום זה זמן לא רב ובעלעלי בגליונותיך אשר כל כך הרבית לכתוב בשפה ברורה, הנני מתפלא, איך אפשר כי במשך שנה או שנה וחצי מחשבתיך נשתנו כל כך? הנני זוכר בהיותי בבית, בעת אשר אנכי החילתי פעם אחת ללמדך "עברית", איך דיברת לי דברים חריפים ולא חפצת לשמוע בקולי. הנני זוכר בעת אשר הדוד למדך, גם אז לא עשית חיל. הנני זוכר, הנני זוכר.

הנני זוכר אף בהיותי בברלין, בעת אשר התווכחתי את ההורים אודות נסיעתי הנה גם אז התערבת ודיברת דברים חסרי הגיון (לו נשארתי בברלין ולא שמעתי בעצת איש). ופתאום, רוח אחרת נושב ממך, דבריך הנם מלאי הגיון. הנך דנה ושופטת על כל דבר שצריך להיות, אינך מבטילה את "אנוכיותך" שלך.

מאוד הנני שמח בקראי את מכתביך, הנני יודע כי למדת וגם הרבית ללמוד במשך זמן קצר. הודות ל"הרובולושן" אשר התפרץ ברוסיה, אשר מעורר את מחשבי האיש לעבודה, כל אחד החל להרגיש מעט חופש בפרקו ממנו את עלו, והחל להבין ולדעת מה טיבם של המדינה והעולם.

אינני דן עתה מצד הרעוע, מצד החלש מ"מהפכת רוסיא", אשר הפראים וגם הממשלה הרגישו חופש להרוג ולאבד חלק גדול מעמנו האומלל. הלב כואב, הדמעות תחנוקנה את הגרון, ואי אפשר להוציא אף אנחה בזכרי את מצבו האי-טוב של עמנו במדינת הדמים.

אחותי היקרה, את מבקרת אותי מדוע כתבתי במכתבי על דבר נסיעתי לארץ ישראל "כי ד' יעזור וכולנו נתראה בקרוב שם". צדקת מאוד באמרך: "בלי רצון וחפץ האיש ד' בלבדו לא יעשה מאומה". אל תחשביני ל"פאנאטיק" כזה, אשר לא מאמין בכוחו ובחפצו כלל. אבל עליך להבין כי בעת אשר אנכי כותב לאמנו היקרה, עלי לא להרגיז את לבה, לא לצערה, רק לנחמה, לדבר אליה דברים אשר היא מבינה ומתענגת מהם. וזאת היא גם בקשתי ממך - אל תצערי את האם, אל תדברי לפני דברים חופשיים, אל תסורי מן הדרך אשר היא מדריכה אותך. בכלל, תשתדלי בכל אפשרויותיך לענגה, לנחמה, לעשות רצונה. האמיני לו הייתי אנכי בבית כי אז ויתרתי הרבה מניירות ... למלא רצון האם.

צר לי בזכור מצב אמנו היקרה, עזובה מבניה, גלמודה מבעלה, ורק את, בת יחידה, נשאת. ואם את עוד תמררי את נפשה אז [...] רחל, אבקשך, שמעיני, עשי רצון האם ושמעי בקולה, הביני גם לב אם. כעת אדבר אתך על דבר נסיעתי בכלל, אם שואף אנכי עוד לנסוע לארץ ישראל, או לא. אם לא להרבות מלים אומר לך כי לא עלה עוד על מחשבתי להשאר פה באמעריקה. כל ניחומי הנם כי אעזב את

אמעריקע וועלעך ישראל. למטרה הזאת נתמסדה אמש בערב פה באמריקה אגודת "חלוצי ציון" (עלי לצאת את ביתי ואינני יכול לגמור עתה את המכתב).

מוצש"ק, חפצתי לגמור את מכתבי אבל עלינו ללכת לניו יורק לקבל את פני העורך (רעדאקטאר) מרמר מעתוננו "דער אידישער קעמפיפער", עתון ציוני וסוציאלי אשר נוציא בשבוע הבא. יום ב.

אחותי, רואה את איך קשה לי לגמור את מכתבי, תמיד יש לי מניעות כאלה בחפצי לערוך איזה מכתב. הרבה הרבה יש לי לכתוב, אבל לדאבוני מפני חסרון זמן לא אוכל לכתוב הכל.

זמן יש לי די, כי מזה שבוע אינני עובד ויוכל היות כי לפני החג לא אעבוד. אבל הרבה דברים צדדיים אשר מפריעים אותי ומבטלים את עתי וזמני. ובכן אודיעך על דבר אגודת 'חלוצי ציון'. זה זמן רב אשר אנחנו הפלונסקאים ועוד אחדים מ'פועלי ציון' מדברים על דבר נסיעה לארץ ישראל. תמיד בהתאספנו דיברנו וחשבנו כי ביחד נעלה. תחת המלה 'פלונסקאים' חושב אנכי עלות, אחי, ושמואל פוקס. כולנו דיברנו וחשבנו עד כי באנו לקץ והחילוננו לעבוד בזה. ביום ה' העבר, בערב, התאספנו כשנים עשר איש ויסדנו את האגודה הזאת. אנחנו חושבים כי בניו-יורק יהיו כארבעים חברים. כל חבר מוכרח לשלם במשך שתי שנים מאה דאלרים לקופה אשר יסדנו, ואחרי כלות שתי השנים נשלח אחד מאתנו (מאד אפשר כי לפני הזמן הקבוע) לא"י, והוא יבקש למצוא שם איזו כפרת אדמה בעדנו. ואם לא יהיה אפשר לקנות אדמה נייסד שם איזה בית חרושת. הפראגראמא שלנו עוד לא נכתבה ובשבוע הבא נתאסף עוד פעם ונעשה את הפראגראמא שלנו. כעת כבר שילמו את ההכנסה הראשונה עשרה חברים. ובכן, אל לך

לירוא כי לא אבוא לא"י. תוכלי היות בטוחה (אם רק נחיה) כי במשך זמן לא רב (אף בעזרת ד') נתראה ונשמח את ההורים בא"י. ובדבר מטרתי. כעת הנני פועל פשוט (אפשר כי אשאר) ביום הנני עושה כובעים ובערב הנני לומד בבית ספר ערב אנגלית, אלגברא גם גאומטריה (גם ש. פוקס לומד בבית הספר הזה). בעוד חצי שנה אנסה להכנס לאיזה בית ספר לאיזשינירינג והיה אם יעלה בידי טוב, ואם לא? אז באמת אינני יודע מה יהיה.
(בשוליים)

אחותי, תקראי לפני אמנו היקרה את המכתב, ומה שתמצאי לנכון לא להעתיק לא תעתיקי. צר לך אחות על הרפתקאות שלנו כן? סוף.

"לכי בדרך הזה הלאה"

מאלעזר נלקין בארה"ב לאחותו רחל בפלונסק, טרם עלייתה

ר"ח ניסן

אחות האהובה והיקרה!

מכתבך הערוך בטוב טעם וברוב שכל קיבלתי והתענגתי עליו במאוד, ולבבי שמח בקרבי על הצעד אשר צעדת קדימה ונתפתחת. אשר כבר נוכל לדבר אתך אודות איזה עניין. ויותר מזה ישמח לבבי כי היית לציונית, או יותר טוב ל'פועל-ציון', וכי חזקה את בדעתך והנך מוכנה למסור את נפשך בעד עמנו וארצנו. האח, מה מאושר אנכי כי אחותי היחידה (אשר בראשונה לפעמים הכיתי אותך על אי חפצך לשים את לבך אל הלימוד והדעת) כי את תכתבי לי דברים חמים כאלה וכי את תעוררני לאהוב את ארצנו. חבל כי רחוק אנכי ממך, ואינני יכול לשמוע את דבריך או נאומך, הייתי מתגאה אתך אחותי. ובהתבונני אל מכתביך האחרונים אשר קראתים פעמים מספר הנני מתפלא עד למאד על הצעד אשר צעדת קדימה במשך זמן קצר כזה. אין זה כי אם רוח רוסיה מחכים הם, מחקים הם [...] אבל חושב אנכי כי הודות למוריך ולמדריכך (אשר לבבי ירחש תודה למו) אשר הורו והראו לך את הדרך הנכון והטוב, ולכן הנני אומר לך אחותי: "לכי בדרך הזה הלאה, למדי והשכילי כדי שתוכלי להראות לאחיותיך את הדרך אשר תלכנה בו ועבדי בכל יכלתך בעד 'האידיאל' שלנו. וראי כי גם אחיותיך תלמדנה לדעת כי דרוש לעבוד ולבנות את בנין עמנו ההרוס. כי עליך לדעת כי לנו דרושות היום נשים ציוניות יען כי הן מחנכות את הבנים".

אחותי! במכתב האחרון בקשתך כי תשתדלי ותראי בכל כוחך לשמח ולענין את אמנו היקרה והאהובה, יען כי הנך יודעת כי נפשה מרה עליה. והנה לפלא בעיני תשובתך אשר כתבת לי, אנכי לא כתבתי לך ולא אכתב כי תבטלי את אנוכיותך. אבל עליך לדעת כי לא על כל דבר

דרוש קרבן ומסירות נפש ולא הכל הוא עיקר החיים. אנכי אינני חפץ להתערב בדברים כאלה, רק הנני מבקש ממך במאוד כי תראי בכל מאמצי כוחך לראות לבלי לצער את אמנו האהובה כי הנך יודעת כמה היא סבלה וסובלת בעדנו. ועוד אוכל להגיד כי בעולם המעשה לא נוכל לחיות לפי חוקי התאוריה, לו ידעת כמה אנוכיות עלי לבטל כי אז לא כתבת כבר דברים כאלה.

בדבר אשר כתבת כי חרפה לך אשר אנחנו נחיה ככה, הנני יכול להודיעך כי לא רק חרפה היא לי הדבר הזה, כי אם הדבר הזה מכאיב את לבבי כאב נמרץ.

הנני חושב כי אתן הנכן יודעות איך אנכי תמכתיו בביתנו כאשר הוא היה בורשא, ולבטח הנכם יודעים איך אנכי התנהגתי אתו עד אשר החל להשתכר על מחיתו לא כמו אח טוב, רק כמו אם נאמנה. וכעת הוא מתנהג אתי, נוכל לקרוא, באכזריות, לא רק שאיננו מכיר תודה לי. והנני מבקש ממך במאוד כי תשלחי לי את מכתבי הדוד וגם את מכתבי יעקב. ממני אחיך המברך אותך בחג שמח ומי יתן ונזכה כבר לשמוע ולספר הגדה חדשה.

בברכת פע"צ [פועלי ציון] אליעזר

פוטלי ציון בפלונסק בשנת 1906, לפני עלייתו של ד. בן-גוריון לארץ ישראל

הפרידה

רחל, סיפורי סבתא אטוש, עמ' 5:

בחודש אלול שנת 1906 יצאנו את פלונסק - אני, אמא שלי, בן גוריון, שלמה צמח. יום עזבי את עיר מולדתי פלונסק נשאר בלתי נשכח. שמחה מהולה ביגון - התגשמות חלומות ופרידה מערש הילדות עם כל מה שקרוב ויקר לי, מלאת תקווה על החיים החדשים, ומהולת צער על הנשארים. שאלה מעיקה בלב: למה הנכם נשארים בגלות? הרי ארצנו קוראת לכם, מחכה לכם! ומה אתם מסתובבים כנוכרים וזרם, מדוכאים מחיי הגלות וחיים בפחד ובבטלה? ובכל זאת קשה היה להפרד מכל אלה שאת שנותייך חיית ביניהם ואתם. שנות הילדות, שנות הנעורים, נגוזו, הולכים ונעלמים.... ביום צאתנו את פלונסק הצטלמנו עם החברים בגן של אביגדור גרין ז"ל, אביו של בן גוריון. לפנות ערב, לפני הנסיעה, כולם התרכזו אצלנו בבית הסבתא, ומכיוון שהמקום היה צר מלהכיל את כולם פתח יושפה הציוני את דלת ביתו, שגבל עם בית סבתא. מצב הרוח היה מתוח. התרגשות, ברכות. דמעות הזילו, והשתדלו להיות שמחים ולשמוח. ולפני שיצאנו את הבית כאילו צו

ניתן, בלי הכנת תוכנית עמדתנו כולנו לכותל המזרח
בידיים מורמות, ושירה אדירה התפרצה מלבות זכים:
"מיר הייבען די הענט קעגען מזרח און שווערען".

"השבועה" המנון פועלי ציון

תרגום מאידיש אברהם לוינסון

נְרִימָה אֶת יְדִינוּ , נְרִים וְנִשְׁבַּע
לְדָגֵל צִיּוֹן בְּאֲדַמַּת הַמְּכוּכָה
בְּכָל הַקְּדוּשׁ וְיִקָּר לְכָלנוּ
בְּשֵׁם גְבוּרִים וְחֲרָבִים הַשְּׁבוּכָה

נִשְׁבַּעְנוּ נִשְׁבַּר אֶת כְּבִלְיוֹ שֶׁל עַמְּנוּ
יְדִיו לְהִתִּיר הַפְּצוּעוֹת וְכַבּוּלוֹת
לְפָרוֹק עַל הַרְשַׁע מֵעַל צְוֹאֲרֵנוּ
חוֹמַת הַגּוֹלָה לְנִתֵּץ עַד הַיְסוּד

וְאִם גַּם נְמוּתָה אֲגַב חֲלוּמֵנוּ
אִם גַּם לֹא נִזְכָּה הִבִּיאֵנוּ לְקִצּוֹ
אֲזֵ אֶת הַדָּגֵל נִמְסַר לְאֲחֵינוּ
וְהֵם שְׁבִיאוּ הָעַם לְאֲרָצוֹ.

התרוממות רוח אפפה את כולנו, כעין תפילה זכה, ובלב
טהור הלכתי לקראת הבלתי נראה והבלתי מחושב. אף
לרגע לא חשבתי מה אעשה בארץ ישראל. מלת 'הכשרה'
טרם נבראה, גם 'חלוצים' לא נקראנו. בפי מתנגדינו היו

שמות נרדפים די, אבל העיקר היה ברור לי. אני רוצה לחיות
בארץ ישראל, לעזור להפרות את השממה, לבנות ולעבוד
בארצנו, להגשים את הרעיונות עטופי חלומות הפז. זה היה
צעד נועז, ובעירנו לאשרנו, נמצאו הגיבורים עזי הנפש,

שעשו את הצעד הנחשון, והנחם שותפים ליצירת ההיסטוריה
שלנו, לתקומת מדינת ישראל - ואשרי הזוכים. אבל המספר

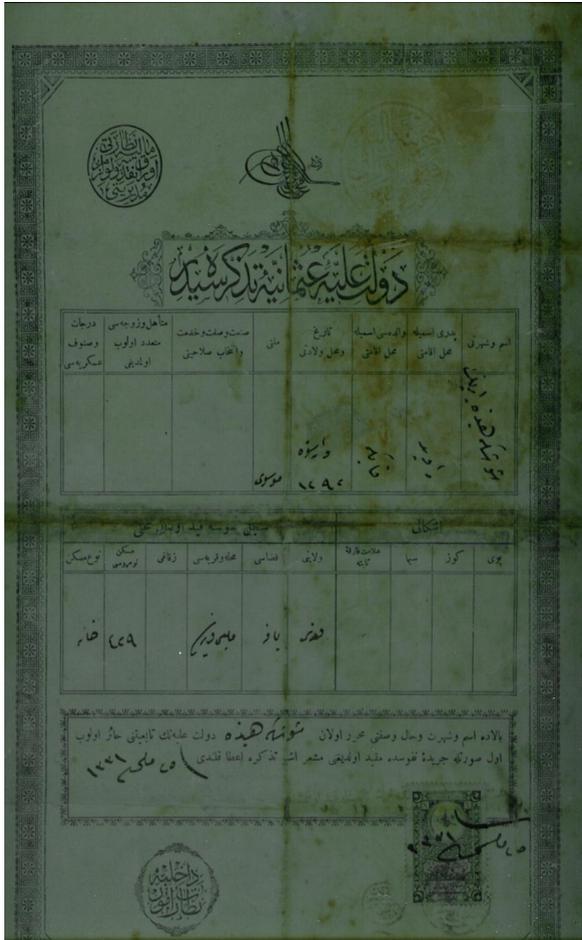
הוא קטן לעומת הנשאים וקבל על דאבדין. לא תשכחו
את הלשון העברית ומאוסה, לא תשכחו,
! צדק תמוז ואכתבו רג עקריות.
חנה צדק בשלום ושלום ושלום
היקרה, חנה תמידית תכבדה
ארת ארום כשלמה.

אויב יתעלה

מכתב מאת יהושע חלף לרחל בית הלחמי

סבתא ובוכה שושקה עולות לארץ

בחודש אלול 1906 יצאו סבתא רחל ובוכה שושקה מפלונסק בדרכן לארץ. איתן יצאו לדרך גם שלמה צמח ודוד בן גוריון.

בתמונה – תעודת ההתאזרחות התורכית של הבובה שושקה

על האווירה הרומנטית ששררה על הסיפון מעידה המסורת שבידינו, לפיה בִּזְבֵּה שושקה לקחה על עצמה את האחריות לטוהר המידות של הצעירים, ובשעות הערב היפות פקחה עליהם עין. זכרונותיה של רחל מעידים כי לא רק רומנטיקה היתה בלבם.

רחל, סיפורי סבתא אטוש, עמ' 6:

בנסענו באניה היה כל אחד נתון לעצמו, רשמים, חוויות, זכרונות, געגועים וחלום העתיד. והנה באחד הימים פונה אלי שלמה צמח ושואל אותי: "מה תעשי בארץ ישראל? הרי את לעבוד לא תוכלי - שמש יוקדת, זעה ניגרת, ואת וידיך..." ואני, כאילו מתרדמה העיר אותי וכאילו בין רגע גדלתי, התבגרתי והתחלתי לחשוב: ומה באמת אעשה? ומה תעשה המשפחה? נאלמתי, חולשה תקפה אותי. גיבורה הייתי לעלות לציון אבל לקיום לא הגעתי, על זה לא חשבתי. חרה לי על שלמה, למה לא שאל אותי בשהותו בעירנו, ולמה דווקא עכשיו, כשאנחנו מתקרבים והולכים למחוז חפצנו, והלב הומה מתקווה? והנה השבית את מנוחתי. ניגש דוד [בן גוריון] ושואל אותי: "מה קרה רחל? תגידי". ואני מתוך דמעות מספרת על דאגותי - מה עוללתי לאבי, לאמי, אני אהיה הגורמת לסבלם? ודוד

אומר: "אל פחד, אני אעבוד, אפילו למורה אהיה".
ואני, סוף לחלומות... דאגה התגנבה ומקננת בלבי.

הידד הגענו ליפו

לא נותר מכתב של רחל על יום העלייה. שותפה לנסיעה, דוד בן גוריון, כתב:

ראש הממשלה

ירושלים, א' בחשון השכ"ב
11 באוקטובר 1961

רחל יקרה -

הרבה מכתבים קיבלתי בשבועות אלו, אף
מכתב אחד לא הרעיד לבבי כמכתבך. נדמה לי שמוטב
לא להגיד לך כל אשר אני מרגיש.

קיבלתי מכתב נהדר משלמה צמח - הלוא שלשתנו
עלינו יחד לארץ - והוא מסביר באופן נפלא מה זאת
ידידות נעורים, ורק כשאדם עודו נער הוא מסוגל להיות
ידיד נאמן ונפשי לחברו.
לבסוף אומר רק - הלואי יחסיים רק כל
מה שאני מאחל לך.

שלך,

ד. בן-גוריון
2/10/61

היום הראשון בארץ

הגענו לחוף יפו ביום חמישי בבוקר. במהירות ובזריזות טיפסו ועלו ערבים לאונייה עוד בטרם עגנה. ברעשם וצוויחותיהם, בשפתם הבלתי מובנת, הגדילו את המבוכה, והחרישו את האוזניים ב"יללה, יללה". תפשו באנשים הבאים וזרקו אותם ואת מטלטליהם לתוך הסירות ככדורים, בזריזות מופלאה והביאו אותם לנמל יפו. הים הגדול והמרהיב עם גליו המשקשקים התמזג ברעש המון הערבים הצועקים וצווחים, הסימטאות הצרות והריחות המזרחיים החריפים המחניקים את הגרון, הישיבה העצלנית על הכסאות הנמוכים סביב בתי הקפה, על יד הנרגילות, הערבים בלבושם המשונה, הדחיפות של החמורים טעוני משא או מביאי לוגים מים, והגמלים עם פעמוניהם המצלצלים והנשרכים לאט-לאט והלכלוך בסימטאות הצרות - כל זה התמזג לערבוביה אחת, ואני כחולמת ותועה.

והנה החבריה. היה מקובל שביום שבאה אונייה ליפו היו [הוותיקים] באים לקבל את פני הבאים, לראות פנים חדשות, ושמא לקבל דרישת שלום מהבית הרחוק, מהמשפחה. והנה כך קיבלו אותנו גם חברינו מעירנו

(דודי שמחה אייזיק לא בא, כי לא קיבל את המברק ששלחנו. סדרי הדואר דאז!), ובחברתם הלכנו מהנמל, דרך רחוב יפו, בוסטרוס, והרחוב הראשי להוטל חיים-בורך ז"ל. אין לתאר את ההתרגשות והשמחה שבאה בהפתעה, אבל בהוטל עצמו - פרוזדור ארוך ואפל, בלי חלונות, לכל אורכו שולחנות וספסלים וזבובים מזמזמים.

קשה ומאוד לא נעים היה לי לדחות את חג פגישתנו הראשונה עם דודי האהוב בארצנו הנכספת - אבל היה רצון לשבת שעה קלה ולנוח מטלטולי הדרך הארוכה, וזה לא ניתן. דודי השתדל לקבל את אורחיו בכל יכולתו היהפהפיה, אבל הוא הרגיש במבוכתי...

נכנס גם א.ד. גורדון להכיר את משפחת הדוד, ואותי, כותבת המכתבים. ראיתי את האדם שפניו, עיניו, זקנו, גילו את אישיותו ועוררו כבוד, ודיבורו - כסם מרפא.

דודי אמנם הכין דירה, אבל עם קניית הריהוט חיכה לבואנו, ולהכנס לדירה ריקה - שוב לא נעים, וביקשתי מהורי לנסוע לפתח תקווה. השתוקקתי לראות מושבה יהודית, שנוצרה על ידי יהודים. הדילז'נס היחיד שקישר את פתח תקווה ליפו כבר נסע לפתח תקווה, לא היתה

שום אפשרות אחרת לנסיעה, והצטרפתי לחבורת ההולכים ברגל. יצאנו מהוטל חיים-בורך כחמישה עשר חברים וחברות לדרך, לפתח תקווה. בשבילי הביאו חמור לבן שלא רכבתי עליו והיה רק לטרדה. וכך שרכנו את דרכנו בחולות העמוקים וברגליים עייפות ובלתי מאומנות להליכה. הוקסמתי מיפי הלילה הבהיר, מהשמים הזרועים כוכבים מאירים ונוצצים שמעל לראשנו, ומהחול השוקע מתחת לרגלינו. האוויר הצח וריח הפרדסים הנעימו את ההליכה והפכו לתענוג. השירה בקעה בחלל האוויר. השתפך אהרון אוסטרובסקי העליז, שקולו נעים לאוזן, ואיתו יתר החברים. ונדמה היה שהכל שר, גם הטבע שר בהצטרף יללת התנים במרחק, ולא הרגשנו בעייפות. ניגש דוד, רצה לתמוך בי, אך תיכף הופיע שלמה לביא ולחש לנו: "זה לא נאה" (כך נהגו בימים עברו). אהרון עשה את הדרך מתוך קפיצות, גלגולים ושירה, ותוך כדי כך נבלעה הדרך לפתח תקווה, ולי נשארו זכרונות נעימים מאותו ערב ראשון לבואי ארצה.

בפתח תקווה נכנסנו אל משפחת כבשנה מפלונסק.
אחרי קבלת פנים וחילופי דברים, עיפה מהדרך,
שכבתי לישון.

למחרת, ביום שישי, באו הורי, ויצאנו לתור את
המושבה. והנה, רוח חדשה קמה בי. ראיתי יהודים בעלי
זקן, בלבוש יהודי, וגם יהודים עם כובעי פקק, מגולחים
שזופי פנים, בריאים גבוהים ורחבי גרם. וכולם, מי
ברכיבה על סוס, מי על חמורו ומי בעגלה רתומה
לסוסים, אצים וממהרים לעבודה בפרדסים ובכרמים.
בחורי ישראל לבושים חולצות רחבות וארוכות, בכובעי
קש עם שוליים רחבים לראשיהם, הפכו לפועלים
וממהרים לעבודה.

ילדי ישראל נוהרים לבתי ספר עבריים ולשונם עברית.
הרופא, בית המרקחת, השלטים המתנוססים מעל
לחנויות - הכל עברי. והלב עולץ - לזה קיוויתי ובזה
רציתי. לפנות ערב הכל שבים מהעבודה, הפועלים
כשמעדר או טוריה על הכתפיים, הסל ביד, ושירה
עברית בפה. שירת "יה חי לי לי, יה עמלי" עליזה
ממלאת את האוויר.

בדבר קניית נחלה"

מכתב מהירש לייב בארה"ב למשפחה בארץ, מיד אחר עליתם

הורים חביבים, כבר החיליתי לערוך לכם מכתב ולא גמרתיו. הסיבה איננה ידועה גם לי. ממכתב אלעזר תוכלו כבר להבין מעט עצירתנו ממכתבים. בפעם הזאת באתי רק לדרוש בשלומכם ולשאלכם על דבר אי כתבכם לנו. זה זמן רב אשר לא קבלנו מכם מאומה ופשוט איננו יודעים מה לחשוב אודותיכם. כאשר נקבל מכם מכתב (במחשבתי כבר שלחתם) אענה אנכי לכם. בדבר קניית נחלה, חפצתי כי תברר לי יותר אודות העניין הזה. בכלל הנני מסכים את אלעזר. כתבו לנו אם צריכים אנחנו לכם כעת, אולי יסע אחד מאתנו מיד. ענו לנו מיד, וכתבו לנו בכלל על דבר החיים שם. ... אתם בכסף, כמה מרויחים אתם על מחיתכם. היו שלום וחיו בטוב. ממני בנכם המצפה להעת לחבקכם ולנשקכם צבי ארי

שלחו לנו את אדרסתכם הנכונה על דבר שילוח כסף

ברכת פוע"צ (פועלי ציון)

(בשוליים): דורש בשלומכם, ר' שמחה אייזיק נ"י ובשלום אשתו שתח'
ממני הציוני ... שטנע מפלונסק

"מעדרנים ממדרגה

ראשונה"

כיבוש העבודה

יחזקאל, חוברת הזכרון, עמ' 9-10:

פתח תקוה, ישוב יהודי בארץ ישראל, מושבה חקלאית, שדות כרמים ופרדסים סביב לה. אולם האווירה - אווירה של שעת חירום. תקופה של חרם ממש הידועה בשם 'הבויקוט', חרם שהוכרז על הפועל היהודי על ידי ועד המושבה, בגללל הסכסוך שנתגלע בנשף חנוכה אותה שנה [האיכרים האשימו את הפועלים באי שמירת שבת]. על המתיחות בפתח תקוה נודע לנו עוד בחו"ל, אבל ציפינו לחיסול הסכסוך בשל התערבות אישים חשובים. כאן נפגשנו עם המציאות האכזרית. מחול השטן שהתחיל בימי חנוכה לא נפסק אף בפרוס חג הפסח. באווירה זו נכנס ליל הסדר, ליל החג. ליל הסדר הראשון בארץ ישראל, פתח תקוה שנת תרס"ו לפ"ק. על אף מצב הרוח המתוח לא טושטשה

התכונה לקראת ליל הסדר. עם רדת הלילה נתמלא בית האוכל של ר' נחמן (בית אוכל לפועלים בשעתו) מפה לפה. בשעות מאוחרות יותר צבאו משפחות פועלים מסביב לבית, וגם מצעירי המושבה שדעתם לא נוחה היתה ממעשה החרם של ועד המושבה - באו אף הם לחזות ב'סדר' של הפועלים. היתה זו מעין מחאה חשאית נגד הוועד.

לפני עריכת הסדר נישאו נאומים קצרים לכבוד העולים החדשים, האורחים של ערב פסח, [נאומים] שנאמרו מתוך עידוד והוקרה, מתובלים ברמזים על הבדלי השקפות, על יעודו ותפקידו של הפועל היהודי בארץ. החברים החדשים הבינו מה שהבינו, אך איש לא העז להביע את דעתו מפני כבוד הוותיקים, שראינו אותם כמדריכים נאמנים ומוסמכים לכל העניינים הנוגעים לארץ ישראל. בין הנואמים שברכו את העולים החדשים בלט נאומו של שלמה צמח, שציין את המאורע החשוב של עליית מאה וחמישים נפש לישראל - קבוצת העולים הגדולה הראשונה, שנחשבה לעליית המונים בימים ההם. שלמה לביא, שמילא אחריו, בא בטרוניה על בני עיירתו פלונסק, על המפנה שחל בעיר - במקום 'בני

ציון' באו כעת 'פועלי ציון', פרולטריון לפלשתינה. לשמע הדברים האחרונים השתוממתי ואמרתי בלבי: מה מתאונן יהודי זה על 'פועלי ציון'? הלא כל מנת חלקנו היתה מלחמה נגד ה'בונד', למען ציונות פועלית. אכן, את התשובה מצאתי רק כעבור זמן, כשנתגלע ונתגלה גם לי ריב המפלגות בישראל.

בחדר הולך הס. א.ד. גורדון נטל את מקומו בראש השולחן. דמותו הנאצלת, חדוות פניו וארשת שפתיו עשו עלינו רושם חזק. כולו אומר כבוד. הוא קם ממקומו והעיף מבט על המסובים. המבט הרעיף מין לבביות, נועם מיוחד, מה שהיה דרוש לכל אחד מאתנו. כל הקהל קם על רגליו, וא.ד. גורדון הרים את הכוס וקידש על החג, חג הפסח, חג החרות בארץ ישראל. דמותו של א.ד. גורדון וקדושת החג התמזגו יחד למעמד גדול, חוויה שאינה בת חלוף, ואינה נמחקת מן הלב. לאחר הקידוש רמז לחבר שמעון קושניר, שישב על ידו, שיפתח בהגדה. החבר שמעון קושניר קרא, וא.ד. גורדון ישב כפוף על ההגדה, אך זקוף ומתמר כלפי מעלה. מספר המשתתפים בקריאת ההגדה הלך ורב, ובקול דממה דקה נמשכה האמירה עד 'והיא שעמדה'. כאן פרצה

השירה בציבור, ובתוך השירה בציבור לא נעדרה גם שירת היחיד של הפרט. עיניים זלגו דמעות לזכר הסדר בבית אבא-אמא. הדמעות התמזגו עם היין האדום.

ה'סדר' וסעודת הצנע הסתיימו ועל הפרק הועלתה השאלה בה' הידיעה: לעזוב את פתח תקוה, או להתאזר בסבלנות עד לביטול החרם? פתח תקוה הפכה לשער האכזבה והיאוש. נשמעו דעות: על אף הכל עתידה פתח תקוה להיות לשער התקוה בשביל המוני פועלים יהודים, וכי אין מולדת נקנית בלא סבל וסבלנות. רעב ממושך סובלות כאן משפחות שלמות, אשר נפשן סולדת מתנאי הכניעה שועד המושבה מבקש להחתימנו ולהכתימנו. מתח הויכוח עלה ועלה, ברם למרות הדעות המנוגדות, כן לעזוב ולא לעזוב את המושבה, הובלט בויכוח הזה המצב הרציני ורצון טוב להבנה בלי כל שאיפה להתנצחות כלשהי. כי על כן השפיעו כאן אישיותו של א.ד. גורדון והמצב המיוחד.

בשעה מאוחרת בלילה נפלה ההכרעה: לאות מחאה נגד הבויקוט של ועד המושבה עוזב הפועל היהודי את פתח תקוה, עד אשר ישתנה המצב והיחס לפועל היהודי, הבא להפרות את האדמה ביגיע כפיו ולחיות בה

חיי חופש ודרור. שירת התקווה פרצה מפי הקהל, והדה
נשמע למרחוק.

מפתח תקוה לרחובות

רחובות, א' דחול המועד פסח תרס"ו היום הראשון לעבודה בארץ ישראל. רחובות המושבה קיבלה את פני הבאים, וכיבדה אותם בחציבת יקב על אחת הגבעות היפות שבסביבה. עוד בשעות המוקדמות, כמעט עם צאת השמש הגענו אל הגבעה. ממזרח חורשה של פרדסים, ומסביב, לרגלי הגבעה, כרמים ושריגי גפן שאת ינם ותירושם תאגור גבעה זו בתוכה. ואכן נועד לכך המקום הזה עד היום. במקום היקב עומד על תלו בית החרושת "יפאורה" השופע נופת ועסיסי הארץ.

עם התחלת העבודה סודרו קבוצות העבודה לסוגיהן, ולפיהן חולקו כלי העבודה והמכשירים. כלי העבודה שלי - כשיל ופטיש, זוג כלים צמד-חמד! הידיים הורמו והכלים עושים את מלאכתם: הך וחצוב, חצוב והך! הלב אף הוא לא ביקש לעמוד בבטלה, ובקצב העבודה החל גם הוא לפעום ביחד עם כלי העבודה. ערמות - ערמות של אבנים חצובות הלכו ונערמו, והחברים שבשורות מאחרינו מסיעים את האבנים וממלאים בהן חריצים עמוקים שנחרצו במשך דורות על ידי שטפונות

ומי הגשמים, וכך חיכו לתיקונם עד בואנו הלום. החוצבים חוצבים והמסיעים מסיעים. אנו חוצבים והם מסיעים, החריצים מתמלאים, הגבעה מתיישרת ואף הגיא מתנשא והיה הגבע למישור!

"מנוחה, מנוחה וארוחת הבוקר!" מכריז אחד הוותיקים, שהוא כאן המדריך שלנו. חמור טעון כל טוב: פח מים ושני ספלים, ככרות לחם ומיני מטעמים: חלבה, זיתים ועוד. החברים הוותיקים הסתכלו בנו, החדשים, היאך אנו אוכלים ושותים, וכיצד אנו לועסים את הזיתים הירוקים. וכנראה שהם נהנו מאוד מההסתגלות המהירה שלנו למאכלי הארץ - לועסים את הזית, ומלקקים את החלבה. השמש גם היא הסתכלה בנו, לדעת את אורחנו ורבענו. קרניה פיזזו והבריקו את פח המים בטרם נטינו כל אהל או מחסה.

בעבור השעות הראשונות של העבודה הרגשתי את עצמי קרוב יותר לכלי העבודה שלי, ויכולתי להשתמש בהם ביתר שאת וביתר אומץ. קרוב לשעת הצהרים ניגש אלי אחד המדריכים שלנו, החבר ש., ואמר: "חבר, דם נוזל מיידית המכוש שלך". הסתכלתי בחברי בתמהון: הייתכן? אולם נכון, נוטף דם, דם ממש. אך לא היה בזה

כל רע - רק העור שבין הזרת לקמיצה, ובין האמה לאצבע נסדק במקצת, מבלי להפריע לשרירים להמשיך בעבודה. אולם, בעצת המדריך, החלפתי את כלי עבודתי ועברתי לקבוצת המסיעים. ראיתי בזה עונש לעצמי, על שהשתמשתי בכלי העבודה למעלה מן המידה.

שעת הצהרים. המטען שהביא על גבו החמור בשעות הבוקר הספיק לנו גם לארוחת צהרים. אותם המטעמים שנקראו לפני ארבע שעות ארוחת הבוקר הוכתרו כעת בכינוי 'ארוחת הצהרים'. ואולם לעצם שעת המנוחה היה כבר טעם אחר - יום ראשון לעבודה, ושעה של שבת לצהריים, אחרי חמש שעות של עבודה - שבת בזעיר אנפין. העצמות התפרקו והתחלצו בהסתר מקרני השמש והגוף כולו החליף כוח - להמשיך את שארית יום העבודה. בחצי השני של יום העבודה, על אף החום, זיעת האפיים ויבלות הכפיים גברה האמונה בכוח וברצון האדם, ורגש של התאזרות בעבודה כבש את מקומו של הספק וחלפו החששות של חולשה ופינוק. עם ערוב היום נפסקה עבודת הידיים ושירת

עבודה פרצה ובקעה את שבילי רחובות: "רק העבודה היא חיינו"...

בחזרה לפתח תקוה

כעבור חודשים אחדים שכח הרוגז [שגרם לבויקוט] ובפתח תקווה נתלקט שוב מספר גדול של פועלים, והיא היתה מרכז לפועל היהודי.

בתקופה ההיא, עד המשבר החמור שהגיע בסוף שנות המלחמה הקודמת [מלחה"ע הראשונה] - פתח תקווה היתה כור מבחן לפועל העברי מכל הבחינות. בזמן המעבר מן החזון אל המציאות, הועמד הפועל העברי במבחן של עבודה ממש, עבודה גופנית מפרכת. ויחד עם העבודה הקשה, היום-יומית, שהתבטא בה רעיון כיבוש העבודה, פעלה המחשבה הסוציאליסטית על הטבת תנאי העבודה ועתידו של הפועל בכלל. עלי לציין שבאופן מעשי, בשטח, היו פעילים החברים של 'פועלי ציון', והם שחדרו לראשונה לעולם המעשה והניחו את היסודות הראשונים שעליהם נמשך הבניין.

באמצע קיץ תרס"ו, עם חזרת הפועלים לפתח תקווה, נפתחה לשכת עבודה ביוזמת ובעזרת הח' א. אבן טוב.

העבודה הראשונה שקיבלתי עבור הלשכה היתה אצל הפרדסן יזרעאלית - פתיחת בורות ועידור. היאך קיבלתי את העבודה? למזלי התאמנתי בעבודה זו עד מאוד, בזמן העדרי מפתח תקוה, בפרדסי נס-ציונה, בפרדס ברזילי. שם קיבלתי את האימונים בעבודת הטוריה עד שהמעדר הפך לי לכינור. וכך ציינתי את עבודת המעדר: "שירת הכינור". מתוך כך העזתי לבקש עבודה לא רק בשבילי. ואמנם, היה יזרעאלית נכנס אתי בשיחה מקצועית, ולאחר שיחה קצרה היה מושך אותי לשיחה פוליטית. בכדי להוכיח לי את ציוניותו, עוד בחוץ לארץ, הוציא מתוך ארגז ספרים מחברת עבה של שירים בכתב ידו, ולא הרפה ממני, זאת אומרת לא חזר אל ענייני עבודה עד שלא גמרתי לקרוא עד השיר האחרון. לאחר ששמע את חוות דעתי על השירים חזרנו לעניין העבודה, וקיבלתי את הסכמתו להביא אתי עוד חמישה פועלים יהודים, בתנאי שלא תהיה לי כל טענה נגדו, באם הפועלים לא יצליחו, לדעתו, והוא ישלחם. לאחר משא ומתן באנו לידי הסכם שבאותו היום לא ישלחם, אלא אם לא יצליחו - לא ימשיכו למחרת. חזרתי ללשכה בשעה 11 בלילה ובשורה בפי: "שישה פועלים לפרדס

יזרעאלית!" הפרשה תהיה ארוכה אם לספר פרטים מהשתלשלות העיניינים, אולם יש לציין שבדרך זו רכשנו עמדות עבודה בזו אחר זו, כי זכינו להתפרסם כפועלים טובים ואחראיים. ומפרט זה לפרט אחר - בראשית שנת תרס"ז פנינו למר קריצמר, מנהל חוות הברון, שימסור לנו חפירת באר, לאחר שנודע לנו על תכנית לחפירתה. בתשובה לפנייתנו זו הודיע לנו כי כבר מסר את כל [בניית] הבאר לקבלן ערבי. עניתיו: "את עבודת הבניין אין אנו דורשים, אולם את החפירה יש ביכולתנו למלא באחריות עד גמירא". לאחר דין ודברים ממושכים ענה לי: "אם אתם מרגישים ברצינות כי תוכלו להוציא לפועל את העבודה - תוכלו לקבלה מידי הקבלן הערבי". וכך היה, למחרת היום קיבלנו את חפירת הבאר מידי הקבלן הערבי, וסידרנו בינינו את העבודה. את עבודת החפירה בטוריה לקחנו עלינו אני ואבן-טוב, בהרמת הסלים עם החול עבדו גם פועלים חדשים, ביניהם הח' בן-גוריון.....

קבוצת 'אחוה'

עצם הרעיון של ארגון קבוצות פועלים קבלניות לעבודה חקלאית, הוא בלי ספק מיסודם של 'פועלי ציון'. בתקופה ההיא ראו בזה יסוד לחינוך פועל עברי במושבה: מתקיים מעבודתו, ועובד חופשי על אחריותו הוא, בלי כפייה ולחץ של מנהלים או משגיחים כנהוג בימים ההם.

כפי שאמרתי, לא נוסדה קבוצת 'אחוה' אלא אחרי נסיונות רבים וקשים, עבודה יומית מפרכת ועבודות קטנות בקבלנות. החברים הראשונים היו לא רק בעלי

הכרה, אלא גם פועלים טובים ומנוסים, מעדרנים ממדרגה ראשונה, והצטיינו גם ביתר ענפי העבודה. הצלחתה של 'אחווה' היתה לנס ולקו ברור בדרך של כיבוש עבודה, ממנה פינה ויסוד ליתר הקבוצות הקבלניות שנוסדו אחריה. לאחר זמן נוסדה קבוצת 'עבודה' בראשון לציון, בפתח תקוה קבוצת 'עמל' וקבוצת 'אחים'. וממנה יסוד התלכדות של חברים בודדים בהרבה מקומות התיישבות, בארץ כולה.

קבלת העבודה במקוה ישראל

אחרי ישיבה ממושכת שנמשכה עד לאחר חצות הלילה, יצאנו לפנות בוקר, החברים פרוז'נסקי, למפרט ואני בדרך למקוה ישראל. לשם קיצור הדרך וחסכון בזמן אמרנו לעשות קפיצת דרך, לפי קו אוויר. כנהוג באותה תקופה, לא נתעוררה כל שאלה האם יש בכלל דרך סלולה בקו פתח תקוה - מקוה ישראל. לנגד עינינו היתה מטרה אחת - להקדים ככל האפשר, ולחתום על חוזה עם מר קראוזה בשביל 'אחווה'. דרך הגורן של פתח תקוה ישרנו דרכנו דרומית-מערבית בכיוון למקוה ישראל. ואולם בעברנו את רכסי הגבעה הגענו

למישורים ללא דרך וללא שביל. נתקלנו בגדרות צבר שהיו בין כרמים ופרדסים לא של יהודים. הדרך ארכה שעות מספר, הלב פעם יותר מהרגיל. איכשהו מצאנו את הדרך והגענו לגבול מקוה ישראל. בעמדנו על הגבול החלטנו לסור קודם לפרדסים, להתבונן במצבם ולבחון את שיטת העבודה הנהוגה בהם. למזלנו הטוב קלענו למטרה. באותו יום עבדו מספר פועלים, ערבים כמובן, בטיפול בעצים. הטיפול נעשה בצורה גרועה מאוד, עד שהעזנו לבקש מהממונה על העבודה להפסיק מייד את עבודת המזמרה הזו, וללכת אתנו למר קראוזה. לאחר שיחה מקצועית שכנענו את הממונה. הדבר הזה הוסיף לנו מרץ, והפגישה עם מר קראוזה עלתה יפה. הוזמנו תיכף, מספר בעלי מקצוע והמורה לפרדסנות בעצמו. בשיחה הצענו למר קראוזה את תוכנית העבודה שלנו, וגם את התקציב. לפנות ערב חזרנו לפתח תקווה, ואמנם לא דרך הכרמים והפרדסים, אלא דרך יפו, ובידינו חוזה חתום על העבודה בפרדסי מקוה ומונטיפיורי. הפרדסים שעובדו על ידי 'אחוה' היו של סימקין, ברז, גולדברג, מרדכי, סובוב, מרקוס, גולווסר, ברוך, ואדמת 'מיר' [אדמת

'מירי' מלשון אמירי, כלומר אדמה השייכת לסולטאן
או לריבון העותומנין במקוה ישראל.
קבוצת 'אחווה' נתחלקה עם הגירוש מפתח תקוה ב-
1917. חלק מאנשיה עברו לחדרה. מלחמת העולם
הראשונה הלכה והחריפה, אולם פה ושם המשיכה
קבוצת 'אחווה' גם בשנות המלחמה, עד שרוב חבריה
התגייסו לגדוד העברי.

יחזקאל נעשה מרכיב מומחה, בסכינו החד היה חותך בעץ, תוחב
בזריזות את ה'עין' (ניצן סגור שנלקח מזן ההדרים הרצוי) ואחריו באות
ללפף בחוטי רפיה - לא קושרת אחת ולא שתיים, אלא שלוש קושרות!
כה מהיר ומיומן היה בעבודתו.

אַנְשֵׁי עֲלִיָּה שְׁנֵיָה - נֵתַן אֶל־תֵּרֶמֶן

הֵם הָיוּ עֲלָמִים צְעִירִים
הֵן הָיוּ עֲלָמוֹת צְעִירוֹת
כְּעוֹלָיִם חֲדָשִׁים, עִם צְרוּרוֹת זְעִירִים
הִתְהַלְּכוּ בִּיהוּדָה וּבְבִקְעַת כְּנָרוֹת.
הֵם (בְּעֶרְךָ לִפְנֵי חֲמָשִׁים שָׁנִים)
אֶרְצָה בָּאוּ, לִהְיוֹת חֲלוּצִים רִאשׁוֹנִים.
וְכָל רוֹאֵיהֶם
אָמְרוּ עֲלֵיהֶם:
אֵיזָה מִיִּן בְּנֵי אֲדָם מְשָׁנִים!
עוֹלָיִם אֶרְצָה,
אֶל אֶרֶץ בְּצוֹת וְשִׁמְמוֹת.
בְּאֶמֶת, בְּנֵי אֲדָם מְשָׁנִים מְאֹד. _ _ _

_ _ _ הֵם אָמְרוּ: בְּלִשׁוֹנוֹת גִּכְר
מִדְּבָרִים קִיּוּדִים. גִּחְלִיט
מִהַיּוֹם (אֶל נֹאמֵר מִמְּחַר ..)
לְדַבֵּר וְלִכְתֹּב עִבְרִית
וּבְעִבְרִית שְׂרָדְמָה בְּסִפְרִים וְשָׁנִים
הֵם זָמְרוּ הִתְוַכַּחוּ וְעָרְכוּ עֵתוֹנִים
וְכָל רוֹאֵיהֶם אָמְרוּ עֲלֵיהֶם:

איזה מין בני אדם משנים!
מדברים הם עברית
(אזניכם השומעות)
באמת בני אדם משנים מאד

"אגודה אחת עשתה בית חרושת של שמן ובורית"

קטעים ממכתב יחזקאל לחברי פועלי ציון באמריקה

ט' טבת תרס"ו , פתח-תקוה

---ועתה מכתבכם עורר מאוד שמחה בלבי.

א. מצד אנשים פרטיים, כי אתם לא שכחתם עוד את מלת הלאום והאנושיות.

ב. כללי, כי צעירי אמריקה קמו לתחיה ורוח לאומי [ורוח] האנושיות הולך ומתרבה בכוח איתן. אל מול האסימילטורים [המתבוללים] קמים אגודות ציוניות ופועלי ציון, ולוחמים וכובשים את הדור כולו, ומתברא עם חדש היוצא ממצרים ומגטאות הנמוכים והשפלים, והולך ובונה ארץ חדשה ברוח חדש!---

---הישוב הנוכחי כמו כן מתרבה ממעמדים שונים אך יותר טובים מהראשונים, כי לא יסמכו עוד על הברון והחברות בעלי צדקה. כולם מעמד בריאים עד שעליהם יש לסמוך. למשל עשירי עם שהתחילו לקנות מעט אדמה ומתיישבים פה. גם ערך גדול לפעולת החברה 'גאולת ארץ', הקונה אדמה מערבים או מהממשלה בעצמה ומוכרת ליהודים. עוד יש אקציאונערים שקונים אדמה ונוטעים פרדסים ומוכרים וקונים ומוכרים. בעת האחרונה מתווספים עליהם עוד בהרבה אקציאונערים ובכל המושבות מתייסדים אגודות כאלה לקנות אדמה, וכולם מוכרים רק ליהודים, ומתוך כך מוצאת האדמה מידי נוכרים לידי יהודים. גם באו פבריקנטים מלודג' וביאלסטוק וחפצים לעשות פה פבריקאות מטווה. אגודה אחת כבר עשתה בית חרושת של שמן ובורית, והאגודה הזאת גם כן הציגה למטרה להפיץ אינדוסטרי בפלשתינה, אך עוד לא התגשם הדבר במציאות. גם ממעט הפועלים שבאים הנה

נשארים בתור פועלים, ובאים גם עליהם חדשים ויתרחב הישוב! הקולוניסטים נכדי הברון, שישבו עד כה בחיבוק ידיים והביטו לפשיטת יד הברון, מתעוררים גם הם מתוך שלוותם ומתאזרים שנית חיל כימי נעוריהם ומייסדים גם הם אגודות שונות לקנות אדמה, או נוטעים כרמים, או מוכרים מיד, אם רק יש קונים.

ובין כל החברות האלה וממעמדים האלה הישוב מתרבה ומתפתח! ולוא היו השנים כתקנן ופלשתינה במצב אחר - אולי כבר יצאנו ידי חובותינו הלאומיות ביסוד ישוב כזה, אך בזמן כזה, שכל חיי יהודי רוססיה הנם בסכנה, בזמן שאנחנו שואלים היהיו עוד פוגרומים או לא, היוצאים אנו בחיבת ציון לבד בזה שנודרים שתי פעמים ח"י, או אוספים נדבות בחתונות?

---לו חפצנו רק לקנות! אנחנו יודעים ורואים כי אין פה שום מעצור מקחת כל ארץ ישראל בידינו, לא מצד הממשלה [העותמנית] ולא מצד אחר. המניעה היא רק מצד חוסר רצון העם העברי. הנה לפניכם עובדה שראיתי בעיני כי הממשלה מכרה להחברה 'גאולת ארץ' אדמה שזה שבעים שנה ישבו עליה ערבים, והערבים עברו למקום אחר שלא ברצונם, ודי בעובדה זאת לראות ולהוכיח כי הממשלה אינה מתנגדת כלל לישוב עברי בפלשתינה, ומותנה החפץ בעם העברי בארצו ההיסטורית. אין זו עוד שאלה! אנחנו הצעירים היושבים פה רואים עובדות נוראות המכאיבות לב כל איש רגש לאומי בו. למשל הקופה הלאומית קנתה 6000 דונם, והנה היא כמחניק עצם בגרון, כי לעשות שמה ישוב צריכים עוד 4000 דונם אשר מסביב לה, ואז יכולים להתחיל לעשות מה, ואין בידה לקנות. מי יודע אם לא תאלץ למכור לערבים את זה שקנינו בעמל רב.

השאלה הזאת ועוד כאלה עוברים מאוד לבנו הצעירים כי לפי השקפתנו עוד לא מצאנו פתרון, רק ליסד ברוססיה ובשאר ארצות

אגודות ציונים [..] לקחת כסף בחוזקה על הנציונלפונד, אך כי חרפה היא לנו על עמים אחרים ללחוץ על עמנו לקחת את ארצו ההיסטורית. אך מה לעשות, אין אנו רשאים לחשות. עתה השעה [...] ואם נשב כעת בחיבוק ידיים, מי יודע אם נפסיד אף אשר השגנו על ידי עמל רב עד כה.

אנחנו רואים כל יום שאנחנו עובדים בלא דבר, מפסידים אנחנו הרבה מאוד, וזה הוא טעות לא יוכל לתקן. הנה הסכנות המרחפות לעינינו בתנועה הציונית:

שאיפת עמים אחרים לפלשתינה. למשל, הנה עמק יזרעאל הוא אחד מן החלקים הכי טובים בפלשתינה, והאשכנזים [הגרמנים] קנו חלק גדול ממנו והם חגגו חג גדול בחנוכה. וזה שקנו - היה בידינו לקנות, ואשר יקנו עוד - עתה בידינו לקנות, רק להוציא מה שקנו. זה לא נוציא לעולמים, וחבל על דאבדין ולא משתכחין.

גם אצל באר שבע יש לקנות אדמה רבה בזול.

גם כל עבר הירדן כעת יכולים אנו לקנות, והממשלה הציעה לפני היהודים לבנות החוף בחיפה, ולעשות מסילות ומסעות. רק אין כסף. ומה טעם אין כסף? מחוסר רצון. ליהודים יש כסף רב. לא מעט מיליונרים נהרסים בפוגרומים, או [מוכנים] להלוות להביורוקרטי הרוססי. רק לזה אין כסף! באחת, הנה יש שיכולים אנחנו לקחת את כל ארץ ישראל אשר תחת ממשלת תוגרמה בידינו. האם רשאים אנו לחשות? יעבור הזמן ויבטל הכל. כי אם רק יקחו הארופאים בידיהם, שהרבה מן הציונים בוטחים על אנגליה [...]. הנה כבר איבדנו על זה בשביל שהתישבו עליה הצרפתים, ועוד אחוזות הרבה.

רק את הנשאר הנה עתה לפנינו, ואיך נחשה?

עוד סכנה אחת הכי גדולה מכולם אנחנו כבר מרגישים פה והיא התנועה הערבית. ורק אם יתארגנו הערבים, אז יקחו הרבה ארצות

מידי תוגרמה וביניהן גם פלשתינה. ועל אודות התנועה הערבית אדבר
במכתב אחר. עוד יבוא
כעת שלום לכם חברים יקרים ושלום לכל דורשי שלום ציון וירושלים
ממני רעכם יחזקאל בית הלחמי

כיבוש העבודה - סבתא רחל

רחל , סיפורי סבתא אטוש עמ' 7:

בימים שישי ושבת שבתנו עם משפחת כבשנה, וביום ראשון בבוקר יצאנו שלמה צמח, דוד בן גוריון ואני לעבוד בפרדס גלמן. הבחורים עבדו בקשירת עצים, ואני בזיבול העצים בזבל כימי. כלי העבודה שלי היה פח מנפט, קשור בחוט ברזל במקום ידית, וכף לזבל. חוט הברזל והזבל הכימי נתנו אותותיהם - עור הידיים נחתך, הזבל צרב, וקשה היה להמשיך לעבוד בידיים פצועות נוטפות דם. עמדתי לפוש בין העצים העגלגלים והירוקים, ירוק מבריק ומזהיר כיער גדול ועבות, ולא הרגשתי כי במרחק מה ממני עומד ומסתכל ובוחן אותי מר גלמן בעצמו.

ובו בערב, בבואי למטבח הפועלים להוודע בדבר המשך עבודתי, הודיע לי המשגיח פ. ז"ל, שנחשב לחבר הפועלים, כי "גלמן אמר שאת צריכה לשבת ליד הפסנתר". נפסלתי ונכלמתי, ובלבי כאב צורב - הרי זה רק יומי הראשון בעבודה, הכתמתי את השם הטוב של הפלונסקאים, כובשי העבודה העברית במושבה.

שום עידוד מחברי לא קיבלתי, אבל יחזקאל הטוב ועדין הנפש, ידע תמיד לעודד ולהשריש אמונה ותקווה, להדריך את הנחשלים.

עם בואנו נוצרה בפתח תקוה פינה פלונסקאית - משפחת כבשנה שהקדימה אותנו בעלייתה, ואנו. גרנו בבית אחד אצל נפתלי סוטיצקי ע"ה, ופה נוצר הבית לבני פלונסק - כאילו סניף מפלונסק הועתק לפתח תקוה. אמא שלי הטובה היתה דואגת לכולם ולכל אחד ואחד - לאוכל, לחולצה נקייה ולא קרועה. ובימי מחלה וחולי הקדחת שפקדה אותנו, היתה אמא בידה החמה מטפלת בחולים ומשתדלת להקל על סבלם. בחכמתה ובהומור הטוב שלה היתה מספרת, מהנה ומעודדת. היתה אם לכולם ונקראה בפי כל מומע (דודה) שושקה. מומע שושקה והדוד שמחה אייזיק - זאת היתה הכתובת לכל באי עירנו, וביתנו היה ביתם.

"השניים רוכנים תחת מעטה

העצים הירוקים

שבפרדס..."

החתונה

"יחזקאל הטוב" לא הסתער על כבוש התנועה, המפלגה, לא הרחיק למושבות הגליל, דבריו לא חצבו לבבות. את העבודה הוא כבר כבש והיה לפועל מיומן. עכשיו, הוא שאף לכבוש את לבה של רחל. והוא עשה את זה בדרך הכי חכמה ורומנטית שאפשר לרקום בה אגדה. אגדה חלוצית.

כיד הדמיון הטובה עלינו נוכל אולי לתאר לנו את השניים רוכנים תחת מעטה העצים הירוקים שבפרדס. סבא חותך את הענף מכניס את הרוכב, לופת את הענף – סבתא כורכת סביבו רפיה, אצבעותיהם מתהדקות ונוגעות זו בזו, ואולי גם ראשיהם הרכונים משיקים ביניהם. סבתא לוחטת מקדחת וסבא תומך בה בדרכה הביתה מיום העבודה... דרכים רבות לאהבה, אבל המציאות הרי עולה על כל דמיון – גם אם היה זה לפני 100 שנים. וכש"יחזקאל הטוב" לידה – כמו בסיומה של כל אגדה, גם באגדה המשפחתית שלהם ציפתה חתונה.

חמישים ושתיים שנה היכרתי את יחזקאל שלי. ראיתו לראשונה ביום צאתו מעירו לעלות ארצה. הוא בא עם חברו (משה הלברשטם ז"ל). הם ברחו יחד מעיירתם רצ'וניז ובהחבא הגיעו לעירנו פלונסק. חברינו בפלונסק דאגו לסידורם וטיפלו בהם עד צאתם לדרך לארץ ישראל. הוריהם באו, חיפשו, דרשו וחקרו, אך טרחתם היתה לשווא. בערב האחרון לפני יציאתם באו לביתנו כדי לקבל דרישת שלום עבור דודי, שכבר היה אז בארץ ישראל---

ואני ראיתו אז בפעם הראשונה. עלם יפה, פנים עדינים, עיניים כחולות, שער ראשו יפה ומתולתל. כעת מותר לגלות כי משך את לבי. אותו ערב באו לקרוא לי מאסיפת 'בנות ציון', שהתקיימה בבית אברהם גרין. אני עזבתי באמצע, כי הבחורים יצאו מביתנו ונסעו לורשה. ושוב נפגשתי עם יחזקאל ביום בואי ארצה ישראל --- בין הרבה חברים שבאו אז לחוף יפו, לקבל את העולים הבאים באניה היה גם יחזקאל, ואני לא הכרתיו, ולא ידעתי ולא נבאתי את חיי העתיד שלי.

יחזקאל וחברו משה נחשבו לפלונסקאים, כי הם היו היחידים מעיירתם, ראצ'וינז הקרובה לפלונסק. יחזקאל אף למד בפלונסק אצל אצל מרדכי אין רב'ס ז"ל ב'אינטערשטען בית המדרש'.

במקום אחר סיפרתי איך עזר לי ביום העבודה הראשון. הרבה פעמים יצאנו יחד לעבודה בפרדסים, יחזקאל היה מרכיב ואני קושרת, יחזקאל העמיד סמוכות, אני גוזמת את הענפים העבשים. יחד עבדנו בקטיף, בבירור, ובאריזת פרי הדר.

אבל גם לקדוח ידעתי, ולא פעם הביא אותי יחזקאל הביתה בחום גבוה ורץ להביא את הרופא. הוא נשאר לשבת על ידי, להחליף את התחבושות הלחות על המצח, כי קרח מהו לא ידענו, לא היה אז דבר כזה. המים היו חמים והאלונטית התחממה מהר, והיו משתמשים בשתיים שלוש מגבות, ומנערים אותן באוויר בלי סוף. יחזקאל עשה זאת בשקט ובעדינות כטבעו. הוא הרביתי לקדוח, והרופא יעץ לי לשוב לפולניה. ואני שאלתי, מלאת תרעומת: "הד"ר שטיין, האם לכל הקודחים אתה מייעץ לשוב לארצותיהם?" וד"ר שטיין ענה: "הרי את בת יחידה להוריק". ד"ר שטיין ז"ל היה

אחד מהבילויים הראשונים, אדם חביב היה. מובן שאמי ודודי דאגו לי ופחדו. ואני, כשעברו הקור והחום, קמתי לתחייה ויצאתי לעבודה.

יחזקאל נהיה לי למגן ומייעץ, התנהגותו וטוב ליבו קירבו אותי, ונרקם מה שנרקם.

בל"ג בעומר (י"ח באייר) שנת תרס"ח סידרנו את משתה התנאים, כך רצו הורי. באותו יום חגגו גם את הנחת אבן הפינה לעין גנים, וגם באותו יום שכבתי בקדחת. אחרי משתה התנאים, קמו כל המוזמנים, וחברי ועד עין גנים ביניהם, ללכת להנחת אבן הפינה. יחזקאל היה הפותח וד"ר ברנשטיין כהן הוזמן לשאת את דברו. גם אני רציתי להשתתף בשמחת יסוד מושב הפועלים הראשון בארץ, אך ד"ר ברנשטיין כהן נתן צו: "בבית את תישארי, ובמיטה תשכבי, ולא - לא נלך!" נכנעתי ונשארתי.

יחזקאל, לא נבהלת ולא פחדת שכל כך הרביתי לקדוח ונחלשתי. קיבלת עליך את העול ואת האחריות לקבלני חלושה ואכולת קדחת. אולי מפני שאתה לא ידעת את טעם הקדחת, והיית בטוח שבטיפולך אני אבריא. ואתה העדין ואציל הנפש - תמיד צריך להיות מגן וחוסה עלי.

בשבת נחמו היה יום נישואינו. את החתונה ערכו לנו ביפו, כי שנינו התביישנו. אבל החברייה לא התביישו, ובאו מי ברכב ומי ברגל. החתונה התקיימה בבתי ורשה, אצל משפחת פעניגשטיין, וכבוד הרב הגאון קוק ערך חופה וקידושין. אני עם יחזקאל נסענו ביום שישי בבוקר ליפו, בכדי לקנות אי-אילו דברים לביתנו החדש. והנה, ברחוב בוסטרוס נפגשנו עם ד"ר חיסין ז"ל, והוא עיכבנו בשאלה: "מה אתם עושים פה ילדים, זה קצת חשוד. אתם רוצים להשתמט ולא לספר לי? בואו, בואו אתי לביתי". בית חיסין ומשפחת חיסין היו לי קרובים ואהבתי אותם. הבת יהודית היתה לי חברה טובה, ואת הגברת חיסין האצילה אהבתי. ד"ר חיסין עצמו היה לי כאבא טוב, בעת שטיפל בי בית החולים שלו, על שפת ימה של יפו, בו הייתי אורחת לעתים קרובות. ד"ר חיסין היה בא כוח של ועד חובבי ציון באודסה, ועמד בקשר עם יחזקאל בעניין עין גנים. באנו עם ד"ר חיסין לביתו, וקיבלו אותנו בשמחה. כל משפחת חיסין באה לחתונתנו, לבושים ומקושטים, עד שחשבו את יהודית לכלה. אני הייתי לבושה בשמלת בד לבנה עם שרוך

שחור. אחרי החופה היו נאומים וברכות, השמחה היתה
לבבית - כולם שמחו.-----

בסוף השבוע לחתונתנו נהרו החברים לביתנו מכל פינות
הארץ, בלי הודעות ובלי הזמנות. באו לחוג אתנו את חג
החתונה וחנוכת הבית. אני לא זוכרת מה שהכינתי אז
לכיבוד, זה לא עמד על הפרק, וזה לא הפריע לשמחה.
עוגה עם קרם לא ידענו מה היא, באין קרח ובאין
מקרר. אבל לחם היה, זיתים היו, עגבניות וביצים היו
וגם חלבה לא חסרה. ענבים הביאו מהכרמים הקרובים
מבלי לשקלם, וגם אבטיחים מהמקשה. בין לא היה
מחסור, רוטל יין עלה גרושים. אמנם הגרוש היה אז
כסף מלא, יחזקאל הרוויח 7 גרוש ליום, או שני בישליק,
שהם 10 גרוש, והחלטנו שזה מספיק לנו. החנווני
העשיר סטריכלביץ ז"ל היה יהודי טוב. הוא נתן, ולכסף
לא שאל. היה בטוח שישלמו לו, וכנראה שילמו. כולם
היו אז אנשים בעלי חזון, לא סתם יהודים. בתקופת
העלייה השנייה התלבשנו באידאליים והתקשטנו
במסירות ובנאמנות לבניית המולדת. אחרי יום עבודה
מפרכת, בתחרות עם הערבים על כיבוש העבודה -
בשובם הביתה מי עם מעדר ומי עם טוריה, ועם סל

הנצרים לאוכל, תמיד עם זמר משתפך: "יה חי לי לי",
"שאו ציונה" ועוד. בנשף החתונה בעין גנים היתה
השמחה במלואה, שרו ורקדו. אמנם הרצפה בבית
החדש שלנו ניזוקה מריקודי ההורה - אך השמחה היתה
מתוך התרוממות הרוח.

בספרה של עדה אמיכל על עין גנים היא חוזרת על הנ"ל ומוסיפה:

"מי לא היה שם בעין גנים? מכל הארץ הגיעו והיתה הזדמנות נדירה להפגש עם הרבה שנדדו למושבות בצפון ובדרום ואנחנו כבר חשבנו שעזבו את הארץ. השמחה שהיתה שם - אין לתאר אותה והתקרובת כיד המלך - לחם, זיתים, חלבה, ענבים, אבטיחים ויין. יין כמים נשפך לגרונות... ונהייתה שירה אדירה וריקודים והרגשה טובה של קירוב לבבות, של מי שעזובים בכל השנה ועכשיו הם מתלכדים לשעה..."

"רק חיי בטוב אתה והתענגי מחייך כחפצך"

מכתב מהאחים בארה"ב לפני חתונת רחל

לאחותי האהובה רחל שלום!

כאשר את אינך חפצה לכתוב מכתבים, או אין את נפשך לכתוב מכתב, רק דברים אחדים משום דרך ארץ, אז תמיד הדברים האלה הנם תלונה עלינו. אינני יודע מאין לקחת כי הננו בכעס עליך יען כי את הולכת להנשא ליחזקאל? האם אינך יודעת כי בדברים כאלה לא אחווה דעה

ולא אתערב יותר מדי בדברים עצמיים ופרטיים יותר מדי. ועוד בעת אשר הורי ואת הודיעוני כי נארשת על דבר אשר כבר מוחלט ולא יוכל היות אחרת, אז אנכי לא אבוא לקלקל ולהפריד. איך את תוכלי להחשיד אותי בדברים כאלה, כי מדוע אתנגד יותר אל יחזקאל מאשר אל פישמאן, הלא את בוחרת, ולך יש הזכות לבחור ולא לי להתנגד אל רצונך. רק הייתי מוחל לך את הדברים האלה רק חיי בטוב אתו והתענגי מחייך כחפצך. לבטח תקראי את המכתב אשר כתבתי [להורים] כי תגורו יחד, מה את אומרת לזאת? או מה דעתך, מה יעשו ההורים כעת? אנחנו לא כתבנו לך, פשוט לא היה הרצון לכתוב. הלא ראית כי כתבנו רק מכתבים גלויים, ומה נוכל לכתוב במכתב גלוי יותר מדרישת שלום. אנכי שמח מאד על הדבר ההוא יען כי יודע אנכי כי באופן [...] יהיה יותר להורים וגם לך. רק על דבר אחד אני אעירך כי רואה את כי אשגה לפעמים [...] בדברים אשר דורשים עיון, ולכן תמיד תשמעי בקול הדוד מה שהוא יגיד לך, וכל דבר אשר רק יהיה קשה לך תגידי מיד להדוד.

כתבי לי מכל החדשות אשר קרו בא"י ובפרט מחייך הפרטיים. כאשר רק נקבל מכתב תחילה [...] לכתוב לך. יותר אין אתי חדשות, רק חיים ושלום.

ממני אחיך אליעזר

הקבלת מכתבים מפלונסק? מרויזע מפעסע או מיעקב? מה הם כותבים, מה כותבת הבעבע פעסע ועוד. יחזקאל! הסליחה על אשר אינני כותב, התרוץ הוא פשוט אין אתי כעת הרצון והתשוקה לכתוב, ולכן הנני דורש [...], ושלום כל רעי מה שלומם. כתוב לי.

בברכה אליעזר.

על אותו דף ממשיך הירש-לייב:

הורי חביבי ואחותי היקרה!

אחרי כל האשמות אינני יכול גם עתה למלא רצונכם להודיעכם בפרוטרוט מחיי עתה. יש לי לכתוב לכם והנני חפץ גם שתדעו מחיי, אחרי אשר לא החלפנו מכתבים זה כשנה תמימה. אבל בעת אשר אלעזר ממחר אותי לכתוב, אינני יכול לשבת ולכתוב, וכדי לא לעצור אתכם במכתב הנני מסתפק מזה. אבל הנני מבטיחכם כי בקרוב אכתוב מכתב סגור. מאוד מאוד חפצתי כי לכל הפחות נומר אחד יעבוד בשנה הזאת. האם קיבלתם את הכסף אשר שלחנו בשלושה שיעורים קרוב ל 60 דולר. מדוע אינכם מודיעים?

רחל! מאוד אפשר כי המכתב הזה יגיע בעת ששמחת החתונה תחל, או באמצע השמחה. ולכן גם ברכתי אשר הנה לאשרך ... תוסיף חדוה על שמחכם

שלכם צבי ארי

(בשולים העליונים): דורש אני שלום חתנכם מר יחזקאל ומברך אותו בברכת מז"ט. אם יואיל בטובתו לכתוב אלינו [...] נכיר לו תודה. נשלם לו גם בטובה כזאת [...] יהיה שבע רצון אתה.

"כי חפץ חפצת רק באשרה"

מכתב אליעזר בארה"ב לחתונת רחל

לאחותי רחל וליחזקאל שלום!

מאושרים אתם כעת לבטח אחרי אשר השגתם את מטרתכם, ומאושר אתה יותר ויותר כפי שהנני חושב אהבת אותה כבר עוד בהיותי בא"י, ואולי עוד טרם בואי. אבל סבלת בדומיה לא חפצת באהבתך לשדוד

ולבוז מאחר, או אולי להדאיב את לבה בעת אשר ידעת כי לא תוכל למלאות את בקשתך. ולכן נכבד אתה בעיני מאוד באמת יהודי אמיתי. ומאושר גם אנוכי כי בטוח אני כי אחותי תהיה מאושרה אתך, כי אהבתך היא באמת אהבה מעל כולם. קוראים לזה אהבה טהורה כי חפץ חפצת רק באשרה, אבל את מטרתך סוף סוף השגת, ועוד בהיותך בארץ ישראל.

באמת ירא הנני לכתוב את הדברים "ועוד בארץ ישראל", כי בודאי תשחק ותאמר לי: "[...]ראה, הוא ברח מארץ ישראל וכעת עוד הפרזות". אבל אינני דואג לדברים האלה יען כי אנכי אינני חפץ דפלים או הכרת תודה, ודי לי לעצמי לתת חשבון נפש, והדברים האלה יוצאים מעמקי לבי. ראו הנכם כעת בארץ ישראל ממש ברגע היסטורי בעת אשר החפץ ניתן בארץ ישראל ואתם לוקחים חלק. ולכן לא תשכחו חובת עמכם ותלחמו עד אשר תביאו את העם אל אדמתו. והנני מברך כי תתענגו יחד מטהר השמים מיבול הארץ ומפרי האדמה ומגדילת העופות, וכי תמיד תוכלו לחיות כאוות נפשכם.

ממני אחיכם המברך אתכם בכתיבה וחתימה טובה

אליעזר

נ.ב. שלחנו לכם על אדריסת הורי [...] דולר כי תקנו לכם איזה דבר אשר יפאר את ביתכם.

מאד מאד נבקשכם כי תשלחו לנו את תמונותיכם, תמונת הדוד שלנו. או אולי תקחו תמונה מכל המשפחה. (לא נדפס קטע באידיש)